

Operace Deliberate Force

Operace Deliberate Force představuje nejrozsáhlejší bojovou činnost ozbrojených sil NATO od jeho založení v roce 1949. Zahájena byla 30. srpna 1995 jako reakce na minometný útok bosenských Srbů z 28. srpna na centrum Sarajeva, který si vyžádal 37 civilních obětí a desítky raněných. Rozhodnutí o operaci bylo přijato společně velitelem mírových sil OSN v bývalé Jugoslávii francouzským generálem Bernardem Janvierem a vrchním velitelem spojeneckých sil v jižní Evropě americkým admirálem Leightonem Smithem.

* * *

Cílem operace bylo zastavení útoků bosenských Srbů na Sarajevo a další bezpečné zóny (Goražde, Bihač a Tuzla), okamžité stažení těžké výzbroje z okolí Sarajeva a zabezpečit volný pohyb ochranných sil a dalšího personálu OSN včetně neomezeného využívání sarajevského letiště. Na operaci se podílelo vojenské letectvo NATO a síly rychlé reakce OSN (*U.N. Rapid Reaction Force*). Rozmístění vojenského letectva NATO v zájmové oblasti před zahájením operace Deliberate Force uvádí **obr.**

Operace byla zahájena 30. srpna 1995 o půlnoci západoevropského času. 1. září byla bojová činnost přerušena s cílem umožnit setkání představitelů OSN a bosenských Srbů a vytvořit bosenským Srbům podmínky pro splnění požadavků OSN. Vzhledem k tomu, že tyto požadavky splněny nebyly, bojová činnost byla 5. září obnovena.

První letecký úder byl zahájen 30. srpna o půlnoci a trval přibližně 20 min. Zúčastnilo se jej 43 letounů. Veden byl proti 16 pozemním cílům, zejména místům velení a řízení, postavením protiletadlových raket a kanonů, zabezpečovacím radiolokátorům a spojovacím zařízením.

Letecká skupina zahrnovala americké letouny F-15, F-16, A-6, F-18 a F-14. Dále britské letouny GR-7 Harrier a španělské letouny EF-18A. Podrobné informace o složení skupiny však zveřejněny nebyly.

Na potlačení protivzdušné obrany protivníka se podílely americké letouny EF-111A, EA-6B a F-18. Úder zabezpečovalo rovněž několik cisternových letounů, letouny řízení a uvědomování AWACS a letoun velení a řízení EC-130.

K dalším leteckým úderům patřil:

- ◆ Úder *Alpha*, vedený deseti letouny různých států a osmi letouny systému SEAD (Suppression of Enemy Air Defenses) proti dalším čtyřem cílům (postavení protiletadlových raket, místa velení a řízení a muniční sklady). Úder byl zahájen ve dvě hodiny a trval 10 min. Kromě amerických letounů se jej zúčastnily např. francouzské letouny Mirage 2000D a Jaguar, nizozemské letouny F-16 a britské letouny Tornado.
- ◆ Úder *Bravo*, vedený 14 letouny proti čtyřem cílům, zahrnujícím palebná postavení raket a muniční sklady. Úder zabezpečovaly čtyři letouny systému SEAD. Zahájen byl v sedm hodin a trval 20 min.

Ve stejné době prováděly americké letouny F-14, francouzské letouny Mirage F-1CR a britské letouny Harrier počáteční zhodnocení výsledků ničení (*initial bomb damage assessment*). Později byla k tomuto účelu využita rovněž zkušebně francouzská průzkumná družice Helios.

♦ Úder *Charlie*, vedený 12 letouny proti dvěma velkým muničním a skladovacím objektům. Zahájen byl ve 13.00 h a trval přibližně 10 minut. V té době probíhalo zároveň ničení nově zjištěných prostředků protivzdušné obrany, na kterém se podílelo v jedné oblasti 18 letounů, v další oblasti šest letounů.

Bosenští Srbové čelili leteckým úderům palbou protiletadlových kanonů a přenosných protiletadlových kompletů. Protiletadlové raketové komplety malého a středního dosahu (rakety s radiolokačním navedením) nebyly použity. Zdůrazňuje se, že tyto prostředky byly zničeny již v počátečním období operace.

Sestřelení francouzského letounu Mirage 2000D

V průběhu dalšího leteckého úderu, který byl zahájen 30. srpna v 17.00 h, byl v blízkosti Sarajeva sestřelen přenosným protiletadlovým kompletem francouzský letoun Mirage 2000D. Oběma členům posádky se podařilo katapultovat. Francouzská vláda požádala hromadné sdělovací prostředky, aby v zájmu rychlé záchrany posádky neuvěřejňovaly podrobnosti o záchranných akcích.

První záchranná akce byla zahájena 6. září s využitím dvou amerických vrtulníků HH-60 z letadlové lodi Theodore Roosevelt podporovaných vrtulníky HH-53. V důsledku silné protiletadlové palby protivníka však tyto vrtulníky nedosáhly cílový prostor a vrátily se na základny. **Druhá akce** byla zahájena 7. září s využitím dvou vrtulníků MH-53J podporovaných letouny A-10 a AC-130. Každý z vrtulníků přepravoval 15 příslušníků sil pro speciální operace. Akci zmařily velmi nepříznivé povětrnostní podmínky. **Třetí akce**, zahájená stejnými vrtulníky 7. září v noci, byla opět přerušena v důsledku silné protiletadlové palby, při které byli dva Američané lehce zraněni.

Sestřelení letounu Mirage 2000D se projevilo výrazným úsilím francouzského ministerstva obrany o zvýšení ochrany letounů. Pozornost je věnována zejména ochraně před přenosnými protiletadlovými komplety s infračerveným naváděním.

V této souvislosti byl urychlen vývoj nového infračerveného výstražného systému DDM, který má pilotovi poskytnout vysoce přesné údaje nezbytné pro únik před protiletadlovou raketou okamžitě po jejím odpálení. Podle původních plánů měl být systém DDM zaveden do výzbroje letounů Mirage 2000D a Mirage 2000N v roce 1997. Letouny Mirage 2000D nasazené v Bosně však měly být tímto systémem vyzbrojeny přednostně již v roce 1995. Konkrétní informace o takto modernizovaných letounech se však utajují, není proto známo, jestli byl sestřelený letoun systémem DDM vyzbrojen.

Další rozsáhlejší letecké údery se uskutečnily 5., 11. a 13. září 1995. Poté byla vzhledem ke zhoršeným povětrnostním podmínkám bojová činnost letectva přerušena.

Celkem se od 30. srpna do 14. září 1995 uskutečnilo 3500 vzletů. Z nich bylo 750 zaměřeno na ničení pozemních cílů. Použito bylo více než 600 kusů vysoce přesné munice, zejména laserem řízené letecké pumy o hmotnosti 900 kg a 450 kg a řízené střely AGM-65 Maverick. Z americké bitevní lodi Normandy bylo odpáleno 13 střel s plochou dráhou letu Tomahawk.

Dále bylo použito 400 kusů neřízené letecké munice - neřízené letecké pumy a rakety ráže 70 mm. Z letounů A-10 a AC-130 bylo vypáleno více než 10 000 kusů munice ráže 30 mm, 40 mm a 105 mm.

Použití střel s plochou dráhou letu Tomahawk

Střely s plochou dráhou letu Tomahawk byly použity k ničení bosenskosrbského integrovaného systému protivzdušné obrany. Vybaveny jsou přijímačem družicového navigačního systému a dalšími modernizačními prvky, které umožňují účinnější použití střel v noci a při omezené viditelnosti, než jaké bylo možné ve válce v Perském zálivu. Střely mají rovněž nové programové vybavení, které umožňuje přesnější nastavení doby dosažení cíle. Tato skutečnost je velmi důležitá pro přesnou koordinaci raketových a leteckých úderů.

Střely byly odpalovány z americké bitevní lodi Normandy 10. září od 18.40 h v 15 až 20sekundových intervalech. Údery raket byly koordinovány s činností letounů z letadlové lodi Theodore Roosevelt, která byla ve vzdálenosti pouhých 4,8 km od lodi Normandy.

Konkrétní počet cílů zasažených 13 střelami Tomahawk je zatím utajován. Zpravidla jsou však proti jednomu cíli používány dvě až tři střely. Podle vyjádření představitelů NATO způsobily střely Tomahawk vážné poškození některých cílů. Některé střely však zřejmě cíl přesně nezasáhly.

Okamžitě po úderech střel Tomahawk zahájilo 12 letounů dodatečné ničení zbývajících cílů. Další 24 letounů potlačovalo protivzdušnou obranu protivníka. Některé z těchto letounů byly ozářeny radiolokátory, které však byly včas zničeny pěti protiradiolokačními raketami AGM-88 HARM vypálenými z letounů F/A-18D.

Použití leteckých protizemních raket SLAM

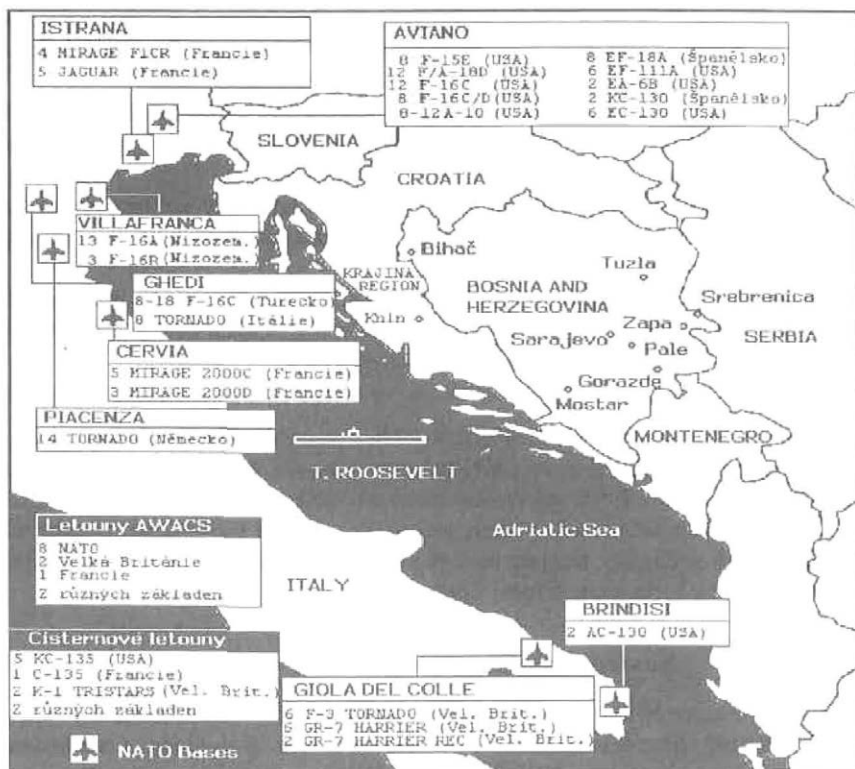
Dalším z prostředků použitých proti bosenskosrbské protivzdušné obraně byly letecké protizemní rakety SLAM (*Standoff Land Attack Missile*). Dosah těchto raket, které byly odpalovány z letounů F/A-18 letadlové lodi Theodore Roosevelt, je až 96 km. Vysoká přesnost zásahu výrazně snižuje vedlejší ztráty (*collateral damage*).

Raketa SLAM využívá předem naprogramované informace o letu, které jsou v reálném čase aktualizovány přijímačem družicového navigačního systému. Přibližně minutu před zásahem cíle je zahájen přenos obrazu z hlavičky rakety do pilotní kabiny letounu. Vlastní bod zásahu pak zvolí pilot pákovým ovladačem.

Z letadlové lodi Theodore Roosevelt se uskutečnilo přibližně 125 vzletů denně. Kromě raket SLAM byly využívány letecké skupiny tvořené letouny F-14 s laserem řízenými pumami a letouny F/A-18, které zabezpečovaly ozařování cílů.

Přesnost leteckých úderů

Podle vyjádření náměstka amerického ministra obrany Johna Whita byly letecké údery přesnější než ve válce v Perském zálivu. Pravděpodobnost zásahů cílů vysoce přesnou municí dosahovala údajně 0,95. Vojenští představitelé ministerstva obrany jsou zatím v hodnocení přesnosti leteckých úderů zdrženlivější, neboť konečné podrobné zhodnocení jejich výsledků se dosud zpracovává.

Obr.: Rozmístění vojenského letectva NATO v zájmové oblasti před zahájením operace Deliberate Force

Podle předběžných hodnocení však byla přesnost leteckých úderů navzdory obtížným meteorologickým podmínkám vynikající. Bosenskosrbský integrovaný systém protivzdušné obrany byl vážně narušen, muniční sklady a další zásobovací zařízení byly buď zničeny, nebo vážně poškozeny, systém spojení byl částečně narušen.

Zdůrazňuje se, že nedošlo k žádným vedlejším ztrátám a nejsou důkazy o ztrátách mezi civilním obyvatelstvem. Dokonce i podle oficiálních prohlášení představitelů bosenských Srbů nedošlo k zásahu příliš mnoha civilních objektů.

Za hlavní příčiny vysoké přesnosti leteckých úderů se považuje:

- **Využití simulace.** Posádky letounů prováděly před vlastním nasazením velmi podrobnou přípravu na simulátorech.
- **Narušení protivzdušné obrany protivníka.** Počáteční letecké údery výrazně narušily protivzdušnou obranu protivníka. Posádky letounů se tak mohly při vedení úderů soustředit na přesné ničení určených cílů. Určité ohrožení však představovaly přenosné protiletadlové komplety a protiletadlové dělostřelectvo.
- **Přesnější palubní výzbroj.** Velká část letounů byla vybavena vlastními laserovými ozařovači. Ve válce v Perském zálivu bylo naopak mnoho letounů při použití laserem řízených pum závislých na několika málo letounech, které mohly cíle ozařovat.

- **Většina úderů byla vedena ve dne.** Vyřazení značné části bosenskosrbské protivzdušné obrany umožnilo vedení leteckých úderů ve dne. Zjištění a zaměření cílů bylo tedy snadnější.
- **Velmi účinný průzkum.** K průzkumu cílů byly využity mj. bezpilotní prostředky, které získávaly podrobné snímky zájmových prostorů již několik měsíců před zahájením operace.
- **Znalost prostředí.** Posádky letounů působí v Bosně již tři roky v rámci plnění úkolů ochrany bezletových zón. Za tuto dobu se mohly velmi podrobně seznámit s terénem a řadou potenciálních cílů.
- **Použití střel s plochou dráhou letu Tomahawk.** Třináct těchto střel bylo použito k neutralizaci protivzdušné obrany protivníka v severní a západní části Bosny. Jedním z cílů byla např. retranslační rádiová stanice na hoře Lisina.
- **Praktické zkušenosti posádek letounů získané v průběhu několika let působení v oblasti.**

Podle názoru představitele výzkumného ústavu Business Executive for National Security, sídlícího ve Washingtonu, jsou zveřejněné závěry ministerstva obrany výsledkem hodnocení dílčích informací a účelově vybraných videozáznamů. Zdůrazňuje se, že členitý terén, hustá vegetace, oblačnost a maskovací opatření protivníka vytvářejí v Bosně pro letecké údery mnohem složitější podmínky, než jaké byly ve válce v Perském zálivu. Oficiální prohlášení ministerstva obrany proto hodnotí méně optimisticky.

Nasazení německého vojenského letectva

V průběhu operace bylo poprvé od konce 2. světové války bojově nasazeno německé vojenské letectvo (Bundesluftwaffe). Nasazení proběhlo v souladu s rozhodnutím Spolkového sněmu z 30. června 1995. Podle tohoto rozhodnutí bylo možné vyčlenit pouze k podpoře sil rychlé reakce OSN osm letounů radioelektronického boje Tornado ECR a šest průzkumných letounů Tornado RECCE. Na přímých leteckých úderech NATO se však tyto letouny podílet neměly.

První dva průzkumné letouny Tornado RECCE doprovázené třemi letouny radioelektronického boje Tornado ECR vzlétly z letecké základny Piacenza 7. září s úkolem vést fotografický průzkum výsledků leteckých úderů v okolí Sarajeva. Porucha britského cisternového letounu, který měl letouny nad Jaderským mořem doplnit leteckými pohonnými hmotami, způsobila návrat těchto letounů na základnu.

Další vzlet se uskutečnil 8. září v 09.40 h s úkolem vést průzkum cílů v okolí Sarajeva a Goražde. Trval téměř tři hodiny a letouny se bezpečně bez použití letecké výzbroje vrátily na základnu.

Podle některých pramenů se však nejednalo o první bojové nasazení. Německé vojenské letectvo působilo údajně bez vědomí Spolkového sněmu nad oblastí bojů již od počátku srpna. Zprávy ministerstva obrany pro branný výbor Spolkového sněmu však označovaly tyto lety jako výcvikové.

Síly rychlé reakce OSN

Důležitou úlohu v operaci Deliberate Force sehrály síly rychlé reakce OSN. Návrh na vytvoření těchto sil předložily 7. června 1995 Spojeným národům vlády Francie, Velké

Británie a Nizozemska. Cílem bylo zvýšit vojenské možnosti jednotek UNPROFOR, snížit zranitelnost jejich příslušníků a zvýšit možnosti realizace mandátu UNPROFOR.

Síly rychlé reakce OSN má podle tohoto návrhu tvořit:

- mezinárodní brigáda tvořená dvěma praporními skupením - francouzským s 2000 příslušníky, britským s 2500 příslušníky a nizozemskou jednotkou dělostřeleckého průzkumu,
- britská aeromobilní brigáda se dvěma pěšími prapory, dvěma vrtulníkovými prapory, ženijní a dělostřeleckou jednotkou a logistickým zabezpečením,
- francouzská brigáda připravená k zásahu ve Francii.

Síly rychlé reakce OSN jsou nedílnou součástí UNPF a UNPROFOR. Jejich příslušníci působí v národních stejnokrojích, pod vlajkou a dalšími symboly OSN, ale bez modrých pruhů a bíle označených vozidel. Doba rozvinutí sil po schválení Radou bezpečnosti a hostitelskou zemí má být do 30 dní.

Na operaci Deliberate Force se podílelo zejména francouzské a britské dělostřelectvo sil rychlé reakce OSN. Francouzský dělostřelecký oddíl tvořilo mj. osm samohybných houfnic AUF 1 ráže 155 mm, osm pohyblivých dělostřeleckých pozorovatelů, dva dělostřelecké radiolokátory RATAC a automatizovaný systém řízení palby dělostřelectva ATILA.

Dělostřelectvo bylo rozvinuto na hoře Igman jižně od Sarajeva a palbu vedlo na vzdálenost 28 km. První den operace vypálilo více než 1000 dělostřeleckých nábojů a zničilo 23 obrněných cílů. Koordinaci palby dělostřelectva a leteckých úderů zabezpečovalo Středisko řízení leteckých operací (AOCC - *Air Operations Control Center*) ve městě Kiseljak blízko Sarajeva.

* * *

Značná pozornost byla věnována otázce, do jaké míry letecké údery skutečně přispěly ke stažení bosenských Srbů od Sarajeva a jejich ochotě jednat o zastavení palby v zemi. Zdůrazňuje se, že velmi důležitou úlohu při umlčení bosenskosrbského dělostřelectva v okolí Sarajeva sehrála dělostřelecká palba sil rychlé reakce OSN. Některými vojenskými odborníky byla kritizována rovněž skutečnost, že současně se zahájením leteckých úderů na východě Bosny zahájily síly bosenských Muslimů a jejich chorvatští spojenci velký pozemní útok na západě.

Všechny tyto akce se pak staly jedním z faktických předpokladů mírové dohody pro Bosnu, uzavřené v listopadu 1995 v americkém Daytonu.

Seznam pramenů:

- Flughum, D. A.: Imagery from Bosnia Expected to Improve. *Aviation Week & Space Technology*, 1995, č. 4, s. 20-21.
- Flughum, D. A.: SA-10s May Await Allies in Bosnia. *Aviation Week & Space Technology*, 1995, č. 5, s. 20-21.
- Nastoupil, R.: Operace vojenského letectva NATO na území bývalé Jugoslávie. Praha, ÚOS AČR 1995.
- *NATO Detail Attempts to Rescue French Pilots*. *Tactical Technology*, 1995, č. 20, s. 5.
- Peters, K. M.: Americans Wounded During Search. *Army Times*, 1995, č. 10, s. 6.